

MULTIMEDIALI TA'LIM KORPUSINI ONA TILI DARSLARIDA QO'LLASHNING AHAMIYATI

Saydaliyeva Matluba Shuxrat qizi

O'zbekiston Xalqaro Islom akademiyasi akademik

litseyining ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

saydaliyeva1993@mail.ru

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ta'lim korpusini yaratish va uni ona tili darslarida qo'llashning ahamiyati o'rganilgan.

***Kalit so'zlar:** ta'lim korpusi, multimedia, rasmlı rebus, AKT, passiv o'quvchi*

ANNOTATION

This article examines the importance of creating an educational corpus and using it in mother tongue classes.

***Key words:** educational corpus, multimedia, pictorial rebus, ICT, passive reader.*

O'zbekistonda ta'lim tizimini, xususan, xalq ta'limini yangi bosqichga ko'tarish zamonaviy yondashuvlarni talab qiladi. Biz bugun o'quvchining qiziqish va ehtiyojlarini, o'qituvchilarning imkoniyatlarini hisobga olib istiqbolli rejalar tuzishimiz lozim. Bugungi o'quvchi 20 yil oldingi o'quvchidan ancha farq qiladi. Globallashuv tufayli axborot almashinuvi shu qadar tezlashdiki, endi o'qituvchi sergakroq bo'lmasa, o'quvchidan orqada qolib ketishi mumkin. Ilgari o'quvchilar darslik va o'qituvchi bergan ma'lumotlar bilan kifoyalana edi, bugun bu ma'lumotlar yetarli bo'lmay qoldi. Shu ma'noda, yaratilayotgan milliy til korpusi, xususan,

ta'limiy korpus mamlakatda ta'lim tizimini yanada rivojlantirish uchun katta qulaylikdir.

Multimedia («ko'p muhitlik» degan ma'noni bildiradi) zamonaviy kompyuterlarning deyarli barchasida mavjud bo'lgan imkoniyatlar majmuini, kompleks tushunchani anglatadi. Multimedia axborotning turli ko'rinishlari – matn, jadval, grafika, ovoz, animatsiya (multiplikatsiya), videotasvir, musiqa yordamida axborotni yig'ish, saqlash va qayta uzatish vazifalarini bajaradi. Multimedia «inson-kompyuter» interaktiv (dialogik) muloqotning yangi, takomillashgan pog'onasi bo'lib, bunda foydalanuvchi juda keng va har tomonlama axborot oladi.¹

Bilimlarni qabul qilish va o'zlashtirishda barcha sezgi a'zolarining faoliyatini to'g'ri uyushtirish katta ahamiyatga ega. Sezgi a'zolari qanchalik ko'p ishtirok etsa, bilish shunchalik osonlashadi. Shunga ko'ra, ta'lim sohasida multimedia dasturlaridan va umuman axborot kommunikatsiya tizimiga oid bilim va malakalarni kengaytirish va mazmunan boyitish muhim ahamiyatga ega.

Ta'lim har doim takomillashtirishga, yangilanishga muhtoj. Shu o'rinda buyuk alloma Abu Rayhon Beruniyning ta'lim jarayoni to'g'risidagi quyidagi fikrlarini eslatib o'tmoqchimiz: *“Bizning maqsadimiz o'quvchini toliqtirib qo'ymaslikdir. Hadeb bir narsani o'qiyverish zerikarli bo'ladi va toqatni toq qiladi. Agar o'quvchi bir masaladan boshqa bir masalaga o'tib tursa, u xuddi turli-tuman bog'-rog'larda sayr qilgandek bo'ladi, bir bog'dan o'tar-o'tmas, boshqa bog' boshlanadi. Kishi ularning hammasini ko'rgisi, tomosha qilgisi keladi, har bir yangi narsa rohat bag'ishlaydi”*.

Bundan 3500 yil oldin Konfutsiy “Eshitganimni yodimdan chiqaraman, ko'rganimni eslab qolaman, mustaqil bajarsam tushunib olaman” degan ekan.

¹ Павлова О.Ю. Использование языковых корпусов в обучении иностранному языку. 2021-yil 15-aprel

Ta'limda informatsion hamda media ta'lim qo'llanganda tinglovchi, o'quvchi eshitish, ko'rish, ko'rganlari asosida mustaqil fikrlash imkoniyatlariga ega bo'ladilar.

Ta'lim tizimida turli fanlar qatori ona tili darslarida ham multimedia texnologiyalaridan keng foydalanish mumkin. Ingliz tilini o'rgatuvchi bir qancha turdagi multimediali dasturlar ishlab chiqish keng yo'lga qo'yilgan. Biroq ona tilini o'rgatuvchi bunday dasturlar soni sanoqli. Ta'lim jarayonini yangi mazmun va shaklda yo'lga qo'yish masalasi, eng avvalo, ona tili ta'limiga taalluqlidir. Chunki har qanday fanning mohiyati ona tili orqali ifoda qilinadi va ona tili orqali idrok etiladi. Maktablarda ona tili o'qitishning noan'anaviy usullarini ishlab chiqish va axborot kommunikatsion texnologiya (AKT)lardan, media vositalardan foydalanish ona tili ta'limini yo'lga qo'yishda eng ahamiyatli sanaladi. Bu bitiruv malakaviy ishi mavzusining dolzarbligini ko'rsatadi.

1-rasmda o'quvchining hafta davomidagi ish qobiliyati ko'rsatilgan. Unga ko'ra o'quvchi bir kunlik dars mashg'ulotlarining 6-soatiga kelib toliqib qoladi. Haftaning shanba kunlarida esa butunlay passiv o'quvchiga aylanadi. Multimediali ta'lim korpusidan shunday holatlarda foydalanilsa dars samarali bo'ladi. Bundan tashqari jadvaldagi «U» harfi bilan belgilangan kataklar o'quvchining o'rta ish qobiliyatini ifodalaydi. Bunday holatda multimediali ta'lim korpusidan foydalanish keyingi dars mashg'ulotlariga o'quvchini tetiklashtirishda yordam beradi.

Hozirgi amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, multimedia vositalari yordamida ta'lim sohasida o'quvchilarni o'qitish ikki baravar samarali bo'lmoqda. Ma'lumki, eshitgan materialning to'rtidan bir qismi xotirada qoladigan bo'lsa, o'quvchilarga berilayotgan materiallarni video orqali amalga oshirsak, axborotni xotirada saqlanib qolishi va tasavvur qilish imkoniyati 35-70% gacha oshadi. Shuningdek, mazkur o'quv dasturlar audio va grafika ko'rinishida mujassamlashtirilgan holatda o'quvchilarga berilsa, materiallarni xotirada saqlab qolish 70-95%ga oshishi kuzatilmoqda.

Hafta kunlari	Dars soatlari					
	1	2	3	4	5	6
Dushanba	U	U	U	U	U	K
Seshanba	N	N	N	N	U	K
Chorshanba	N	N	N	N	U	K
Payshanba	U	N	N	N	U	K
Juma	U	U	U	K	K	K
Shanba	U	U	K	K	K	K

- N – Yuqori ish qobiliyati
- U – O‘rtacha ish qobiliyati
- K – Past ish qobiliyati

1-rasm

4-ilova

Bir o‘q bilan ikki quyovni otmoq

JAVOB

Achchig‘i chiqdi

JAVOB

Yulduzni benarvon uradigan

JAVOB

Kapalagi uchdi

JAVOB

Multimedianing imkoniyatlari juda keng. Korpus tuzuvchilarning mahoratiga qarab multimediali ta'lim korpusni yuqoridagi kabi qiziqarli topshiriqlar bilan boyitish mumkin. Bunda rasmi rebuslar orqali yashiringan iboralarni topish lozim.

O'zbek adabiyotining dahosi Alisher Navoiy o'z asarlari va ilmiy qarashlarida o'qituvchilik qobiliyati va uning obro'si, odobi yuzasidan ibratomuz mulohazalar yuritadi. Alloma fikricha o'qituvchi faoliyatini ijodiy yondashuvsiz tasavvur qila olmaydi. U doimo o'z ustida mukammal ishlashi, tajriba oshirib borishi zarur deydi. Ana shu boisdan uning asarlarida odob, axloq, ziyraklik, irodaviy kuch, poklik, samimiylik xislatlari asosiy o'rinni egallaydi.

O'qituvchi kasbining nozikligi, mas'uliyatliligi va murakkabligi hamda sharafli ekanligi to'g'risida mulohazalar, muallimning mahorati, ularga qo'yiladigan talablar, fazilatlariga oid qarashlar, munosabatga kirishish mahorati, muomala madaniyati Sharq mutafakkirlarining asarlarida ham o'z ifodasini topgan. Sharq pedagogikasi va pedagogik mahorati ming yillik tarixga ega. Buyuk mutafakkir Abdurahmon Jomiy o'z asarlarida bola dunyoqarashining kamol topishida maktab va muallimning roliga katta baho beradi. Uning fikriga qaraganda, muallim aqlli, adolatli, o'zida barcha yuksak fazilatlarni mujassamlashtirgan bo'lishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, jamiyat hayotiga kompyuterning keng miqyosda kirib kelishi fuqarolarga axborot olishga bo'lgan imkoniyatlar eshigini ochib berdi. Ta'limda multimediali axborot-resurslaridan foydalanishda ularning eng samarali vosita va ta'lim mazmunini boyituvchi omil ekanligi yaqqol namoyon bo'lmoqda. Multimedia vositalari asosida bilim olishda 30% gacha vaqtni tejash mumkinligi, olingan bilimlar esa xotirada uzoq muddat saqlanib qolishi aniqlandi. Rivojlangan mamlakatlarda muvaffaqiyat bilan qo'llanilib kelinayotgan ta'lim texnologiyalarini puxta o'rganib, xalqimizning milliy pedagogika an'alaridan hamda ta'lim sohasining shu kundagi holatidan kelib chiqqan holda, O'zbekistonning milliy ta'lim texnologiyasini yaratish lozimligi bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Павлова О.Ю. Использование языковых корпусов в обучении иностранному языку. 2021-yil 15-aprel
2. Ziyodulloyev Sh., Eshmo‘minov A. Korpus lingvistikasi. Termiz davlat universiteti "Science and Education" Scientific Journal October 2020.
3. Mengliyev Sh. Multimediani ta’limda qo‘llash. 2014.12.10.